

ESKUALDE MAILAKO INTEGRazio EKONOMIKOA

ETA EGITURA ALDEANITZAREN BARRUKOA

GARAPENERAKO ESTRATEGIA MODURA

Eduardo Bidaurreazaga Aurre

EHUko irakaslea eta Hegoako kidea

Globalizazioaren izaera, ezaugarri, eta ondorioen inguruko eztabaidak oso era nabarmenean ugaritu egin dira azken urteetan ekonomiaren alorreko literatura espezializatuan. Gaiari buruzko materialen ugaritze honek eta bere inguruan sortutako interes hazkorak, bere kalte eta onuren gaineko iritziek, edota munduratzeko prozesu honek hartzen omen duen norabideak, gaur egun dauden erregio mailako ekimenak eta nazioarteko erakunde aldeanitzen abiapuntutik hasita, testuinguru bat sortzen dute non fenomeno honen inguruko azterketa oso nahasia bihurtzen den. Izan ere, askotan ematen du gai honetaz argitaratutako bibliografia sakon jorratu eta gero, ia edozein interpretazio edo analisi ontzat eman daitekeela. Hala ere, azken aldian orokortutako estereotipoek interpretazio jakin baten alde egiten dute argiro, multilateralismoaren eskutik datorren kapitalismoaren nazioarteratzeko joera hau baikortasunez ikusiz, eta zientzia ekonomikoaren hastapen konbentzionalekin bat eginez.

Gehiengo nagusia biltzen duen joera honen aurka joanik, lan honek agerian utzi nahi duena zera da, ekonomia munduratzeko hartzen ari den bideak oso ekarpen eskasa egin diezaiekeela herrialderik txiroenei orokorrean, eta, besteak beste, Sahara azpiko Afrikakoei partikularrean. Era berean, honetaz aurrikuspen bat egitea oso zaila bihurtzen den arren, erregionalismoa helburu ala multilateralismoranzko tarteko aro gisa ulertu behar ote dugun gaur egun, ez dagoela batere garbi adituentzat adierazi beharra dago. Edozein modutan ere, nazioarteko zenbait erakunde aldeanitzek ekonomia ahulenen kaltetan ezarritako joko-arauen testuinguruan, ez da harritzekoa herrialde hauetako gobernu agintariak nahiago izatea eskualde mailako integrazioaren alde apustu egitea, berau garapenerako estrategia modura onetsiz, eta euren interesak nazioarteko foroetan hobeto defendatzeko tresna gisa hartuta.

Globalizazioa, ala polarizazioa eta bazterketa?

Azken aldian, sarritan esan zaigu globalizazio edo munduratzeko berben atzetik ezkutatu egiten dela zenbait ideia eta irudi, besteak beste, nazioarteko ekonomi fluxuak izugarri hazi egin direla merkatu nagusietan liberalizazio eta desarauketaren ondorioz, gure historian aurrekaririk gabeko gertaera berezi bat sortaraziz, eta ekonomia eta pertsona guztiak ustez faboratzen dituelarik. Aldiz, aditu ugari azpimarratu duen eran, harreman kapitalisten liberalizazio eta hedapen prozesu hau jorratzerakoan ezinbestekoa da ñabardura batzuk sartzea, errealitatea ez baita sarritan aditzera ematen zaiguna bezain sinplea, ezta homogeneotasunez betea.

Baina errealitate horren zenbait elementu alde batera utzita, eta liberalizaziorako eta nazioarteko fluxu ekonomikoen hazkunderako joera orokortzat harturik, begien bistakoa da hedapen hori ez dela eman modu homogeneo batean, ez duela mundu mailako ekonomia guztien alde jokatu, ezta hauen barruko gizarte talde guztien mesedetan ere. Horrexegatik hain zuzen, eta globalizazioaren inguruko eztabaidak semantika ariketa bihurtu nahi izan barik, litekeena da gutxienez zalantzan jartzea kontzeptu honen egokitasuna azken hamarkadetan esperimendutako nazioarteratze prozesuaren deskribapena egiterakoan, berau disparekotasun eta polarizazioaren adierazle gisa errazago ulertu egin baitaiteke.

Hau da, nahiz eta erraz demostratzekoa izan nazioarteko kapital eta merkantzien merkatuek, garbiketa eta desarauketa prozesu baten ondorioz, beraien fluxuetan hedapen argi bat ezagutu egin dutela, joera honen eragina oso bestelakoa izan da zonalde batzuetatik besteetara, efektu hauek herrialde jakin batzuetan kontzentratuta geratu direlarik, eta garapen bideko ekonomia gehienak dinamika honetatik at utzita. Izan ere, nazioarteko kapital zein ondasunen eta zerbitzuen fluxuen gehiengoa AEB, Europako Batasuna, Japonia, eta Asiako ekialdeko Industrializazio Berriko Herrialdeen eskuetan metatzen da, gure planetako beste zonalde batzuei mundu-mailako harreman ekonomikoetan gero eta pisu gutxiago dagokienean, aipatutako liberalizaziorako joerak eragindako bazterketaren biktima bihurtuta, joera honek ustez munduko ekonomiaren barruko herrialde ahulenen integrazioa bultzatu eta horren abantailen aprobetxamendua sustatzen omen duen arren.

Zentzu honetan, kasurik esanguratsuenetako bat Sahara azpiko Afrika da. Garai batean, eremu geografiko honen egoera ekonomikoa esplotazio terminotan aztertzen zen, Lanaren Nazioarteko Zatiketaren eskemaren barruan zonalde honek betetzen zuen lekuagatik, eta honi lotuta zegoen potentzia europarrek burutzen zuten herrialde hauen baliabide naturalen gainustiaketatik. Egoera horrek, honela, agerian uzten zuen oso baldintza gogorren pean bazen ere, herrialde hauek garai hartan nazioarteko harreman ekonomikoetan parte hartzen zutela bederen. Egun, ordea, kontinente honetako eskualde batzuk are egoera txarragoan daude, esandako fluxu ekonomiko horien dinamikatik ia erabat baztertuta geratuz. Sahara azpiko Afrikak pairatzen duen muturreko egoera honek, baita garapen bideko beste ekonomiekin alderatuz ere, bidea eman du zenbait aditu, Hirugarren Munduarekin nahikorik ez antza, eta “Laugarren Mundua” kontzeptua finkatzeko beharrean sentitzeko (Founou-Tchuigoua, 1995).

Hainbat datu erakutsi daitezke deskribatutako errealitate honen adierazle argiak direnak. BPG per capitaren bilakaera azken hamarkadetan oso adierazgarria da alde honetatik, oso maila baxuetatik abiatuta 70eko hamarkadaren erdian, beherako joera jarraikorra nozituz 90eko hamarkadaren azken urteetara arte. Datu hauek are deigarriagoak bihurtzen dira mundu mailako batezbestekoarekin edo herrialde industrializatuenarekin konparaketa eginez gero¹.

PNUD delakoak (Nazio Batuetako Garapenerako Programak) urtero giza-garapenaren adierazlearen arabera, argitaratzen duen sailkapenari erreparatuta, zera ikus daiteke: rankingaren azken 28 postuak Sahara azpiko herrialdek okupatzen dituztela, eta “giza garapen baxuko” kategoriaren barruan dauden 36tik, 29 zonalde honi dagozkiola (PNUD, 2001).

Merkataritza- eta kapital-fluxuen kasuan, esparru geografiko honen pisu galerarako joera garbia ere ikusten da, mundu mailako totalarekiko bere esportazioen portzentaiak eta bere atzerriko inbertsio zuzenaren (AIZ) sarrera-stockak bilakaera beherakor argia ezagututa. Berriro ere, Iparreko herrialde industrializatu eta Ekialdeko

¹ Sahara azpiko Afrikaren BPG per capitaren bilakaera 1975tik 1997ra 671\$etatik 518rako bazen, munduko batezbestekoa 2.888tik 3.610ra pasatu zen, eta herrialde industrializatuak dagokiena 12.589tik 19.283ra (PNUD, 1999).

Asiakoekiko alderaketa eginez gero aipatutako Sahara azpiko herrialdeen joera are nabarmenagoa egiten da².

Ondasun eta zerbitzuen merkatuari dagokionez, elkartruke-erlazio errealearen gainbehera, eta produktu sintetikoekin egindako lehengai naturalen ordezkapena direla eta, gainera jakinda esportazio afrikar gehienak lehenengo sektorekoak direla, ez litzateke ustegabekoa izan behar Sahara azpiko Afrikak azken bi hamarkadetan pairatutako beherakada Iparreko herrialde industrializatuen inportazioetan, batez ere Asiako Ekialdeko zenbait ekonomien mesedetan (UNCTAD, 1998). Orainsu aipatutako azpikontinentearen AIZaren jeitsierak ere begi-bistan uzten du eremu geografiko honen gero eta pisu galera handiagoa munduko ekonomian.

Baina nazioarteko harreman ekonomikoen alorrean planetaren zenbait ingururen marjinalizaziorako propentsioa agerian uzteaz gain, ez dugu ahaztu egin behar beste bazterketa prozesu bat ere indarrean dagoela hainbat ekonomiatan, industrializatu, garapen bideko, zein transiziokoetan, bere adierazle nagusiak ondoko hauek direlarik: babes sozialaren krisialdia, pobrezia poltsen sorrera eta hazkundea, gizarte talde ahulenen bizi-baldintzen narriadura, eta kutsu neoliberaletako politiken inplementazioari lotutako disparekotasun ekonomiko eta sozialen gorakada. Eta egoera honetaz hain zuzen ere ari da PNUD izeneko erakundeak (1997) globalizazio izenarekin ezagutzen dugun fenomeno hori ez dela zertan gauzatu egin behar batuketa positiboko ariketa modura baieztatzen duenean, hau da, irabazleak eta galtzaileak sortzen dituen prozesu gisa ulertu beharko litzatekeela.

Eta desfaboratuen aurkako bazterketa eta marjinalizaziorako dinamika honek gizarte talde jakin batzuen ezaugarritzea ahalbideratu du uholde merkatuzale honen biktima nagusitzat hartuta. Honen inguruko kasuistika tokian tokikoa bada ere, herrialde batzuetatik besteetara bere berezitasunak erakutsiz, arraza, erlijio, kultura, eta abarren arabera, orokorrean emakumezkoak, umeak eta hirugarren adineko pertsonak talderik

² 1950 eta 1999ren arteko tarte hartuta, Sahara azpiko Afrikaren esportazioen proportzioa munduko guztizkoarekiko %3,3tik %0.8ra pasatu bazen, herrialde industrializatuen bilakaera %60.7tik %67.7rako izan zen, eta Asiako Ekialdekoena %11.9tik %18.59rako. Atzerriko inbertsio zuzenari dagokionean, mundu mailako totalarekiko sarrera-stockaren portzentaia kontinente afrikarrean 1980-1999 tartean %2.62etik %1.51era igaro bazen, Iparreko ekonomia industrializatuen batezbestekoa %66.67etik %60.89ra, eta Ekialdeko Asiakoena %18.75tik %28.39ra pasatu zen (UNCTAD, 1999, 2001).

zaugarrienen artean irudikatu daitezke gizarte babeserako sistemen desegituraketa hazkorren garai honetan.

Erraz imajinatu daitekeen legez, bi joera polarizatzaile hauen eraginez (herrialderen eta gizarte talderen artekoak), disparekotasunen igoera argia eman da azken aldian mundu mailan, aipatutako ekonomi politikako neurriak inplementatzen joan diren heinean. Eta globalizazioak eskaintzen omen dituen onuretatik, zokoratze eta bazterketarako dinamika hau da, hain zuzen, zenbait aditu zera adieraztera eraman dituen, mundu mailako apartheidak sendotzen duen sistema ekonomiko eta sozial hau guztiz onartezina dela (Sutcliffe, 1998; Tsie, 2000).

Ekonomia industrializatueta aplikatu diren politikei dagokienean, azpimarratzekoa da OCDE delakoaren barnean zabaldu den joera orokorra errentari begirako desberdintasunen kasuan, batez ere, 80eko hamarkadan zehar eta 90ekoaren hasieran, AEB eta Britainia Handia bezalako adibideak gailentzen direlarik. Garapen bideko ekonomiei erreparaturik, Latinoamerikan doikuntza-politiken ondorioak, disparekotasunen gorakadaren aldetik, oso nabarmenak izan ziren gehienbat 80ko hamarkadan, kasurik adierazgarrienen artean Argentina, Brasil, Venezuela, eta Mexiko aipatu behar direlarik (UNCTAD, 1997; PNUD, 1999).

Kontinente afrikarrean, politika merkatuzalez osatutako olatu berri honek bere ondorioak izan ditu ere gizarte mailako polarizazio-terminotan. Horrela, Gini indizearen denbora-serien datu modura eskuragarri dauden datu apurrei begira, azpimarratzekoa litzateke Tanzanian, Ugandan, Nigerian, Kenyan eta Etioipian ematen den barneko desberdintasun ekonomiko eta sozialen hazkundeak (UNCTAD, 1997). Halaber transiziobideko ekonomien esperientzia oso deigarria da errentaren banaketaren gaiztotzeari dagokionez, azken urteetan hauetako batzuek disparekotasunean inoiz eman den hazkunderik handiena bizi izan dutelarik, Errusia eta Ukraina bezalako datuen bilakaera bereziki gailentzekoa izanik (PNUD, 1999).

Erregionalismoa versus globalizazioa eta multilateralismoa

Azken hamarkadetan estatu-nazio bakoitzaren ekonomiek nazioarteratze prozesu zabal baterako joera bizi izan dutela, euren gobernuen autonomia eta erabakitzeko ahalmenaren narriadura eman delarik, ukaezina da. Baina liberalizazio ekonomikora eta nazioarteko fluxuen hedapenera eramaten duen dinamika honek bi motatako mugimenduak ezagutu ditu: lehenengoa, izaera aldeanitzekoa, nazioarte mailako zenbait akordio eta erakundetan oinarrituta, besteak beste, GATT delakoa, Merkataritzarako Munduko Erakundea (MME), Munduko Bankua (MB), edota Nazioarteko Moneta Fondoa (NMF) aipa daitezkeelarik; bigarrena, eskualde mailako hainbat integrazio proiektuetan gauzatuta, bai herrialde industrializatuen artean alde, batetik, eta garapen bidekoen artean, bestetik, zein batzuek eta besteek batera osatuta.

Era honetan, bi joera hauen elkarbizitzak eztabaida luze eta mamitsu baterako bidea zabaltzen du; alegia, galdera nagusia litzateke ea berauek dinamika desberdineko bi osagaiak al diren, ala helmuga bererako norabidea hartuta duten bi errealitate edo txanpon bereko bi aldeak. Egia da 90eko hamarkada oso esanguratsua izan dela erregionalismoari bultzada berri bat ematerakoan, eskualde mailako zenbait integrazio proiektu zaharren berpizteak eta berri batzuen agerpenak agerian utzi dutenez. Hala ere, proiektuok hartzen duten itxura eta definitzen dituzten helburuak ez dira homogeneousun handikoak, eta, lehen esan bezala, etorkizunean hartu dezaketen norabidea ez da ere erraz aurikustekoa. Horrela, zabaldu egin da adituen arteko eztabaida bat planteatzen duena erregionalismoak zenbateraino ahalbideratzen duen globalizazio ekonomikoaren azken faseen gauzatzea, munduratze prozesuarekiko osagarri gisara jokatzuz, ala, aldiz, honen garapenerako oztopo bihurtzen den, orain arteko globalizazioaren alternatibatzat hartuta.

Orain aipatutako erakunde aldeanitzek bultzatutako desarauketa eta nazioarteko fluxu ekonomikoen liberalizazioa benetan adierazgarria izan da azken boladan, alde honetatik gehien gailentzen diren merkatuak kapitalena eta ondasun eta zerbitzuena izanik. Horrek, ordea, ez du esan nahi errealitate hau globalizazio eta multilateralismoaren arabera soilik interpretatu daitezkeenik, ezta mundua apurka-apurka hurbiltzen ari den jomuga horixe denik.

Alegia, planetaren alde batera eta bestera erregionalismoaren alorrean koka daitezkeen hainbat integrazio proiektuk agerian uzten dute eskualde mailako taldeen osaketa hau errealitate heldu eta sendoa dela. Baina, integrazio erregionalerako joera ukaezinezko egite modura hartuta ere, hau guztia mundu-mailako erabateko liberalizaziorantzko tarteko etapa baten adierazlea besterik ez dela baieztatzen duten ahotsak ugariak dira. Are gehiago, argudio honen defendatzaileek gaineratzen dute errealitatea bat etorriko ez balitz interpretazio horrekin, mezua orduan zera litzatekeela hori ez bada talde erregionalek gaur egun hartuta duten norabidea, behintzat izan beharko litzatekeela.

Era horretan, adituen arteko eztabaida bi maila desberdinetan planteatzen da ondoko galderen arabera: integrazio ekonomiko erregionalak azken aldian ezagututako bultzada abiapuntutzat hartuta, erregionalismoa eta multilateralismoa dinamika bateragarri ala kontraesankor gisa ulertu beharko genituzke?; eta nolabaiteko bateraezintasunik emango balitz, eraldatuak izan beharko al lirateke integrazio proiektu zaharrak, eta berriak eraiki, diskriminazioa errefusatzeko duen printzipioan oinarriturik, mundu mailako merkataritza harremanen erabateko liberalizazioa ahalbideratzeko?

Egungo erregionalismoa multilateralismorantz al doa?

Lehenengo inkognita hau planteatzen ari dena da ea talde erregionalen sorrera jomuga gisara interpretatu behar den, ala globalizaziorako bidean aurkitzen dugun tarteko epealdi moduan. Gaiari helduta, eta tesirik baikorrenek jakitera ematen duten ez bezala, eskualde mailako integrazio proiektu hauek definizioz GATT-OMC delakoaren akordio eta arautegi aldeanitzen filosofiaren aurka jotzen dutela era desberdinetan defendagarria litzateke, batez ere, nazio faboratuenaren klausulari dagokionean.

Horrela, beraz, nahiz eta GATTen inguruko negoziaketa txandetan, edo bere ordezkioa den MMEaren gaur egungo lanean, mezu nagusia bereizkeriaren aurkakoa izan, XXIV. artikuluen interpretazio eta inplementazioari lotutako arazoek, “hizki txikietan” egindako akordioen salbuespenen gaineko arauketak, eta zenbait kasu tratatzerakoan erabilitako anbiguitasunak, sortarazten dute egoera bat non itxuraz bateraezintzat jo ditzakegun proiektuak elkarren ondoan bizi diren. Beste hitz batzuetan esanda, diskriminazioaren kontrako printzipioa, merkataritzaren alorreko konpromiso

aldeanitzen ikurra bihurtu denak, eskualde mailako zenbait akordioekiko elkarbizitzarako arazoak planteatzen ditu, hauek ekonomiaren arlo batzuen gaineko babesarekin, eta talde erregional bereko herrialdeei eskainitako lehentasunezko baldintzekin, eta honetatik kanpo geratzen diren besteekiko bereizkeriarekin, erlazionatuta daudelarik (Calvo, 1994; Bhalla & Bhalla, 1997).

Testuinguru honetan, ez da harritzekoa izan behar ere, zenbait adituren ezkortasuna akordio eta erakunde aldeanitz hauek duten gaitasunaz fidatzerakoan, bereziki, aipatutako XXIV. artikuluko ospetsuari dagokionez. Ikuspegi honetatik, azpimarratu egin da GATT eta MMEren inguruan sortutako sistemak, multilateralismoaren izpirituarekiko nabarmenki kontraesankorrak izan diren talde erregionalen oso jarrera eta estrategia gutxi kritikatu dituela bere ibilbide luzean (Finger, 1993; Grilli, 1997).

Horrexegatik, egun ezagutzen den ekonomi bloke erregionalen ugaritzea eta beraien izaera ikusirik, eta aintzat hartuta lehen aipatutako bateraezintasun erlatiboa, ez du ematen merkatuen zabaltze orokor eta indiskriminatua, multilateralismoaren ezaugarri nagusienetako bat, begien aurrean dugun errealitatea, edo mundua abiatzen omen denekoa, interpretatzeko erarik egokiena denik. Horrela, ekonomia global bakarrerantz erdibidean geratzen den etapa gisa baino, eta berorrekiko osagarria, beraz, oraingo eredu erregionalista gehienek erakutsitako portaeraren arabera, errazagoa egiten da egoera hau ulertzea globalizazioarekiko alternatiba eta ordezkoko eredu modura. Hau da, integrazioaren alorrean gaurdaino izandako esperientziak agerian uzten duena zera da, eskualde mailako ekonomi taldeen gehiengoak interesa duela zenbait merkatuetako mugimenduak liberalizatzeko eta elkartrukeak sustatzeko, baina hau dena kide diren herrialderen artean soilik eta munduko gainontzeko guztiekiko zelako edo halako diskriminazioa sortuz.

Merkataritzaren alorreko muga-zergen murrizketetarako joera, bai eredu aldeanitzan zein eskualde mailakoan, nabarmenki orokortua bada ere, neurri babeszaleen erabilpena, bereziki arantzelen ordezkokoak ugaritzen ari diren muga-zergetatik kanpoko tresnen bitartez, gero eta ohikoagoa bihurtzen ari da. Izan ere, kuotek, esportazioetarako “borondatezko” murrizketek, anti-dumping izeneko neurriek, esportazioak sustatzeko laguntzek, hesi teknikoek (administrazio edota osasunari

lotutakoak), eta abarrek azken urteetako protekzionismo berriaren adierazle nagusitzat hartu beharko genituzke. Eta herrialde industrializatuek martxan ipinitako praktika hauek, besteak beste garapen bideko ekonomien esportazioen aurka, bere erantzuna izan dute azken hauen aldetik merkataritza akordio eta talde erregionalen osaketan bidez, aipatutako diskriminazio horri aurre egiteko kontrapisu modura, eta egitura aldeanitzeko liberalizazio prozesuarekiko alternatiba gisa, beraz.

Edozein modutan ere, gaur egun egon badaude eskualde mailako zenbait talde, “erregionalismo berriaren” alorrarekin identifikatuta, eta konpromiso maila baxukoak edo merkataritza libreko eremuak baino atzeragoko etapetan egonik, GATT-MMEren inguruko arautegiarekin antza bateragarriagoak izan daitezkeenak. Izaera zabaleko talde erregional hauen bateragarritasun maila hau, edo ustezko bereizkeriarik eza, hala ere, ñabardura ugari eta eztabaida luzeak eskatzen dituen gaia da.

Era berean, esan beharra dago integrazio proiektu erregionaletan parte hartzen duten gobernuen pertzepzioa ekimen hauen inguruan botereen kontrapisu gisa ulertu egin beharko litzatekeela, gainontzeko herrialde eta eskualde mailako taldeen aurrean euren interesak era egokiago batean defendatu nahian. Alegia, merkataritza libreko eremuen kasuan ere, oraintsu adierazten genuen bezala, taldetik kanpoko beste herrialde guztiekiko muga-zerga amankomunik ez dagoen arren, jatorri-arau zorrotz batzuen aplikazioak berdin antzeko ondorioak izan ditzake azken finean. Neurri batean, beraz, honek guztiak dakarrena da nolabaiteko babes eta diskriminaziorako tresnen erabilpena, multilateralismoak bultzatzen duen mundu mailako liberalizazioaren aldeko filosofiarekin modu desberdinetan talka egiten duena.

Erregionalismoaren irekiera mailaren inguruko balorazioek eztabaida zabalerako bidea ematen badute ere, onartu beharra dago, edozein modutan ere, azken aldian joera berri baten agerpena eman dela testuinguru honetan, garapen maila desberdineko partaidetza bateratua ekarri duena. Mugimendu honen zergatia bi zutabe nagusitan sostengatzen da: alde batetik, Hegoko herrialdeen interesa errenta maila altuko merkatuetan eta oraindik zorrotz babestutako zenbait sektoreetan euren esportazioen sarrera errazteko; eta bestetik, Iparreko ekonomia industrializatuen egitasmoa beraien eragin-zonaldeak osatu eta indartzeko hazkunde ekonomikorako potentzialtasun handia

duten herrialdeen inguruan. Egitura hau NAFTA eta APEC delakoen kasuetan, adibidez, gera liteke isladatuta (Calvo, 1994).

Erregionalismo mota honez gain, azken aldian beste zenbait ekimen ere ugaritu egin dira, neurri batean ildo berdin antzekoetatik doazenak, errealitatean era diferenteetan gauzatzen diren arren. Hau da, garapen bideko ekonomiak eta industrializatuak biltzen dituzten integrazio proiektuak sustatu beharrean, ekimen honek bilatzen duena da merkataritza akordioen ezarpena, Iparrean zein Hegoan aurretik osatutako talde erregionalen artean.

Horixe bera izango litzateke Europako Batasunak hartutako norabidea bere lankidetzarako politikaren alorrean Loméren ostean zabaldutako aro berrian, Afrika, Karibe eta Pazifikoko (AKP) bere itunkideek osatutako talde erregionalekin merkataritza libreko eremuak sustatu nahi dituelarik, azken hauen aldeko lehentasunezko merkataritza harremanen ordezkotako gisa aldebietako liberalizazioa eskatzen duen eredu hau bultzatuz. AEBei dagokionez, Latinoamerikako hainbat estatuekiko banakako akordioez gain, Bushek 1992an proposatutako “Ameriketarako Ekimena” izenarekin ezaguna egin zen egitasmoaren ondorengoa (ALCA) da azken aldian ika-mika handiak sortu dituen, epe laburrean merkataritza libreko eremu bat sortu nahi izanez kontinente osorako.

Horrela beraz, tamaina differenteko zonalde geografikoak barneratuta, eta Ipar zein Hegoko ekonomien partaidetzarekin kontatuz, etorkizun hurbilean aurrakusten den joerak iradokitzen omen duena zera da, mundu mailako hiru ardatz nagusien arrimuan (EEBB, Europako Batasuna eta Japonia) merkataritza lotura zabalak ezarriko direla, hauetako bakoitzak bere eragin-eremuak zabaldu eta finkatu guran bere periferiaren inguruan.

Erregionalismo eta multilateralismoa garapenerako estrategia kontraesankor gisa?

Gaur egungo eskualde mailako integrazio prozesuen norabideari dagokionez, aurretik planteatutako bigarren galdera honek beste eztabaida-gune batera eramaten gaitu, norabide honen egokitasunari buruzko gaia jorratzeko. Gakoa, beraz, ez litzateke ea talde erregionalen esperientziak, ongizate maila hobeago bat lortzeko asmotan,

merkataritza harremanen desarauketa globalerako bidea zabaltzen duen ala ez, baizik eta zabaltzea beharko lukeenentz. Beste hitz batzuetan esanda, nazioarteko erlazio ekonomikoen liberalizazioaren testuinguruan, zein da ongizate maila maximotzeko tresnarik aproposena, batez ere, garapen bideko ekonomien kasuan: mundu mailako eredu aldean, ala eskualde mailako taldeen osaketa eta indartzea?; beti jakinda azken hauetan zenbait merkatuetako fluxuak liberalizatu egiten direla kideen artean, honek gainontzeko guztiekiko guztiak nolabaiteko diskriminazioa badakar ere.

Lehenengo aukeraren alde egiten dutenak, GATT-MMEaren egitura helburu horretarako tresnarik egokien modura identifikatuta, nahiz eta historikoki talde erregionalen sorrerarekiko inongo jarrera baikorrik ez defendatu, apurka-apurka euren diskurtsoa eraldatzen joan dira behin ikusita bai garapen bideko ekonomien aldetik zein industrializatuetatik eskualde mailako integrazioa gero eta interes handiagoa hartzen ari dela. Oraintsu aipatutako faktoreez gain, badago beste bat zentzu honetan nolabaiteko eragina ere izan duena, eta hau ematen da begi-bistakoa bihurtzen denean ekonomia partaideen kopurua zenbat eta txikiagoa izan orduan eta arazo gutxiago agertuko direla merkatu desberdinak desarautzeko negoziaketak burutzen direnean. Pentsakera adar honen barruko ideiarik funtsezkoena, Bretton Woodseko erakundeek ordezkaturik, zera da, erregionalismotik bultzatutako prozesu liberalizatzaileak oso ondo etorriak direla, baldin eta euren azken helburu nagusia mundu osora beraien merkatuak irekitzea bada.

Testuinguru honek guztiak eskatzen duena da merkataritzaren liberalizaziorako estrategia kanpo sektorerara bideratua izan behar dela, hau da, esportazioak ordezkatzeko, garai batean garapen bideko ekonomien arteko integrazio proiektuetan nahiko orokortuta zegoen inportazioak ordezkatzeko eredu eskuhartzailearekiko alternatiba gisa. Ikuspegi honetatik ateratzen den ondorio nagusia zera da, Hegoko ekonomien arteko ekimen erregionalistek ezagututako porroten zergatia inportazioak ordezkatzeko industrializazio eremuan bilatu beharko litzatekeela, honek “merkataritza desbideraketa” deiturikoa sortzen baitu, beraien kideak normalean errenta maila baxukoak izanik, euren arteko merkataritza-harremanak sustatzen saiatzen baitira, munduko gainontzeko beste ekonomien kaltean (De Melo & Panagariya, 1992; Bhagwati, 1993; Foroutan, 1993; Grilli, 1997).

Eta horrexegatik hain zuzen, errealtatearen interpretazio honen ildotik kideen arteko konpromiso maila handia lortzen duten talde erregionalek beste guztiekiko nolabaiteko bereizkeria erakusten dutela kontsideratzen da, honek, “second best” motako aukera bat den aldetik, ongizate mailarik altuena eskuratzeko modurik ematen ez duela ulertuz. Horrela, erregionalismo berri eta ireki honen aldeko apustuak maila erregionaleko liberalizazio-prozesu tradizionalen egokitzea proposatzen du, diskriminaziorik gabeko dinamika desarautzaile aldeanitz baterantz pixkanaka-pixkanaka hurbiltzen joan ahal izateko.

Arrazoizkotzat hartu beharko genuke, zentzu honetan, beraz, analisi honetan oinarrituta, ekoizpenaren arlo desberdinetako lankidetzaren garrantzia, edo zorrozetasun gutxiko erregionalismo malguarena, azpimarratuak izatea, hauek aipatutako ekimenen izaera erregionala ez baitute indartzen, maila globaleko dinamika baterako ateak itxi gabe (Radelet, 1997).

Aldiz, talde erregionalen osaketaren aldeko jarrera gobernu gehienen aldetik euren interes kolektiboen defentsaren ikuspuntutik gainontzeko herrialde guztiekiko erraz ulertzekoa bada ere, nazioarte mailako mugen erabateko irekitzeak zalantza handiak sortzen ditu hainbat ekonomietako gobernu ordezkariengan, batez ere, hauen jarduera ekonomiko nagusiak lehiakortasun gutxikoak direnean, eta, nazioarteko merkatuenpean egonda, prezioen gorabehera handiak izaten dituzten lehen sektoreko esportazioekiko gehiegizko espezializazioa ematen denean. Hauexek dira, era honetan, garapen bideko herrialdeetan GATT-MMEaren inguruko merkataritza aldeanitzaren liberalizazioak dituen ustezko onurei buruz azken aldian planteatu diren eztabaidaren zenbait nondik norakoak.

Mundu mailako politika merkatuzaleen aldeko argudiotzat hartuta, neurriok bultzatzen dituzten nazioarteko erakundeez gain, aditu batzuek defendatu dute Sahara azpiko Afrikaren bazterketaren gakoa nazioarteko testuinguruan bere merkatuak erabat irekitzeko erresistentzian datzala (Easterly, 1996; Maasdorp, 1996). Beste ikuspegi batzuetatik, berriz, ekonomia afrikarren arazoak inongo zerikusirik ez duela liberalizazio, eta desarauketarekin, baizik eta produkzio-ahalmenaren hazkundearekin, azpimarratzen da. Zentzu honetan, konponbideak lehiakortasun gutxiko edo sortu berriko industriarentzako transizio-epealdi baten, giza baliabideen garapena

ahalbideratuko duen industria-politikaren, eta ekoizpenaren arlo guztiei tratamendu bera emango ez dien liberalizazio-estrategia baten eskutik helduko dira (UNCTAD, 1998).

Gobernu hauen beldur nagusienetako bat merkataritzaren irekiera orokortzen ari den gaur egungo testuinguruan, munduko ekonomian gero eta marjinalagoak bihurtzea da. Panorama horren aurrean, ukaezina da zenbait lehengairen eta lanesku trinkoko manufakturen gaineko babes neurriak desagertuko balira Iparreko herrialdeetan, honek Hegoko ekonomia askoren alde jokatu lukeela. Horrek, ordea, ez du derrigorrez esan nahi bi norabideetako liberalizazio prozesu batek, merkatu lokalen defentsarik eza agerian utziz, ekonomiarik ahulenentzat onura argiak ekarriko dituenik (PNUD, 1997).

Izan ere, benetan deigarria egiten da egiaztatzea ekonomia industrializatu gehienek merkataritzaren irekiera oso modu kontrolatu eta moderatuan burutu egin duten bitartean, garapen bidekoen gobernuei horretarako neurri desarautzaile erradikalak inplementatu behar dituztela epe laburrean aholkatu zaiela, beraien ahulezia eta lehen sektoreko gehiegizko espezializazioa aintzat hartu barik. Alegia, beste muturrera joanda, ez da erraz defendatzekoa liberalizazio ekonomikoa berez kaltegarria denik, honen efektuak bide hori hartzen duten ekonomientzat hainbat faktoreren arabera direlako, besteak beste, prozesuaren erritmo, irekitze-maila, azpiegitura, giza-baliabide, industria-politika, teknologia eta abarren gaineko neurri osagarriak aipatu beharrekoak direlarik, beti ekonomia bakoitzaren ezaugarri, beharrian eta gabeziara horiek guztiak egokituz (Khor, 2000a,b; Keet, 1999, 2000; Davies, 2000).

Ildo honetatik, globalizazio, erregionalismo, eta liberalizazioaren inguruko azterketak zenbait aditu honako hau defendatzera eramane du: trabarik gabeko merkataritza, arautzeko tresnen eta kontrolen faltan, garapen bideko ekonomientzat ezin dela inoiz irtenbiderik egokiena izan politika komertzialaren alorrean (Bhalla, 1998).

50 eta 60ko hamarkadetan ez bezala, non inportazioak ordezkatzeko ereduaren eta eskuhartze publikoaren gaineko gehiegizko konfidantza eman ziren, gaur egun gero eta agerikoagoa bihurtzen ari da merkatuaren indarrekiko eta irekieraren ustezko onurekiko neurriz kanpoko askoren fedea, garapen bideko ekonomientzat honek guztiak posibilitate ugari eta etorkizun baikor baterako bideak zabaltzen dizkielakoan. Aldiz, egungo liberalizazio olatu unibertsaltasunzale hau erakusten ari da gobernu eta talde

erregionalek euren ezaugarri eta lehentasunen arabera garapen eredu propio bat definitzeko duten gaitasun eta posibilitateen kaltean jokatzen duela sarritan dinamika honek (Mkandawire & Soludo, 1999; Rodrik, 1999, 2000, McCarthy, 2000).

Alde honetatik, azken aldiko lan ugari euren ardura adierazi dute Uruguayko errondan hitzartutako akordioek ekonomiarik desfaboratuenetan izan ditzaketen ondorioez. Partikularrean, kontinente afrikarra omen da liberalizazio aldeanitzak epe laburrean izan ditzakeen ondorioen galtzaile nagusietako bat, esportazioen galerari eta honi lotutako ongizate-mailari begira. AKP izeneko herrialdeek orain arte Loméko hitzarmenen barruan jasotzen zituzten onurei dagokienez, GATT-MMEaren esparruko muga-zeren murrizketak merkatu europarrean sartzeko ekonomia horien pribilegioak, Latinoamerikako eta Asiako beste hainbaten aurrean, gero eta txikiagoak bihurtuko ditu, lehentasunezko erregimen hori Cotonouko itun berriaren bitartez desagertu arte. Elikagaien salneurriei dagokienez, nekazaritzaren subentzioak eta mota askotako laguntzak kentzen doazen neurrian, prezio hauek aurrakusten den gorakadak ondorio larriak izan ditzake elikagaiak inportatzen dituzten hainbat herrialderentzat, bereziki, errenta baxukoentzat (Robson, 1996; Gibb, 1998; Buthelezi, 2000).

Baina kalte hauez gain, aditu ugari beste era bateko beldur eta mesfidantzak ikusten ditu desarauketa aldeanitzerako sistema honetan: GATT-MMEaren egitura barruko negoziaketak gardentasunik eta partaidetzarik gabekoak, eta beraien emaitzak ekonomia aberatsenen interesen aldekoak, izan diren pertzepzioa; garapen bideko hainbat herrialderen giza- zein aurrekontu-baliabideren eskasia Genevan edo bestelako nazioarteko batzar eta gailurretan behar bezalako ordezkaritza izan ahal izateko; MMEaren “gai berriak” (konkurrentziaren inguruko politika, erosketa publikoak, lan-baldintzei buruzko arauak, edota ingurugiro eta inbertsioren gainekoak...) izendatuak izan diren horiek Iparreko ekonomien aldetik euren merkatuak babesteko belaunaldi berriko hesi edo traba gisa erabiliak izango diren beldurra (Page et al, 1999; Gakunu, 2000; Tevera, 2000; Keet, 1999, 2000; Zabalo, 2000; Hartzenberg, 2000a,b; Hess, 2000).

Horrexegatik, akordio aldeanitz hauen izaera ustez diskriminaziorik gabekoa, eta neutraltasunez, inpartzialtasunez eta aseptikotasunez beterikoa izan arren, ikuspegi honetatik, MMEaren lana gero eta gehiago interpretatua izaten ari da enpresa

transnazionalen interes globalak eta ekonomia industrializaturik aberatsenen nazionalak babesteko eta bermatzeko tresna politiko modura. Erakunde honetako prozeduren eta praktiken gaineko erreforma sakon bat aurrera eramaten ez den bitartean, zaila ematen du Hegoko herrialdeek harrera onik egitea bere ekimenei.

Eta errealitatea aztertzeko parametro hauen barruan, lojikoztat hartu beharko lirateke eszeptikoenek “merkataritza-hazkundera” paradigma desmitifikatzeko, nazioarteko merkatu ezegonkorrekiko menpekotasun handikoa den lehengaiak esportatzeko ereduarekin amaitzeko, buruaskitasun maila handiagoak sustatzeko, edota egun nazioarteko merkataritzaren alorrean indarrean dagoen arautegi aldeanitzarekiko konfidantza zalantzan jartzeko, egindako proposamenak. Batik bat, sistema honek ekonomiarik ahulenen garapenerako estrategiak kaltetzen jarraitzen duen bitartean (Keet, 1999, 2000; Zabalo, 2000; Khor, 2000a,b).

Baina merkataritza antolatzeko sistema aldeanitz honen muga eta desabantailetatik haratago, ikuspuntu honetatik garapen bideko ekonomien arteko talde erregionalen eginkizuna duintzeak duen garrantzia azpimarratu ohi da, lehenengoaren aurrean alternatiba nagusia bihurtzen delako, erregionalismoa denontzako onura ustez ekarriko duen merkataritzaren hedapen globalerako oztopo gisa ulertzen duten ohiko balorazioei aurre egiten. Halaber, merkataritza baino askoz ere alor gehiago biltzen dituen integrazioarekiko hurbilpena azpimarratzeko beharra ikusten da azterketa-molde hauetatik, mota honetako ekimen erregionalistak lanabes bete eta eraginkor bihurtu nahian garapenaren sustapenerako (Hettne, 1999; Amín, 1999; Odén, 1999; Keet, 1999, 2000).

Horrela, beraz, egun ezagutzen dugun antolaketa-egitura aldeanitzaren barruan ekonomiarik desfaboratuenean jasan behar izaten dituzten gutxiagotasun-baldintzak eta euren interesen defentsarako zailtasunak nabarmenak izanik, Hegoko gobernuen ikuspegitik, talde erregionalen sorrera eta indartzea begien aurrean dugun ekonomiaren munduratze neoliberalarekiko garapen-estrategia alternatibotzat hartua izateak ez luke inor ustegabeen harrapatu beharko.

Erreferentzia bibliografikoak

- Amín, S. (1999): Regionalization in Response to Polarizing Globalization. En: Globalism and the New Regionalism. Hettne, B.; Inotai, A.; Sunkel, O. UNU / WIDER. MacMillan Press Ltd. London.
- Bhagwati, J. (1993): Regionalism and multilateralism: an overview. En : New dimensions in regional integration. De Melo, J. & Panagriya, A. Centre for Economic Policy Research. Cambridge University Press.
- Bhalla, A.S. (1998): Globalisation, Growth and Marginalisation. IDRC. Ottawa.
- Bhalla, A.S. Y Bhalla, P. (1997): Regional blocks. Building blocks or Stumbling blocks? MacMillan Press Ltd. London.
- Buthelezi, S. (2000): Globalisation and the process of democratisation. En: Globalisation and the post-colonial African State. Nabudere, D.W. AAPS books. Harare.
- Calvo, H. (1994): Integración económica y regionalismo. Centro de estudios Ramón Areces S.A. Madrid.
- Davies, R. (2000): Prospects for Development Integration in SADC in the Context of Emerging Trade Relations in the 21st Century. SARIPS Conference: Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- De Melo, J. & Panagriya, A. (1993): New dimensions in regional integration. Centre for Economic Policy Research. Cambridge University Press.
- Finger, J.M. (1993): GATT's influence on regional arrangements. En : New dimensions in regional integration. De Melo, J. & Panagriya, A. Centre for Economic Policy Research. Cambridge University Press.
- Foroutan, F. (1993): Regional integration in Sub-Saharan Africa. Past experience and future prospects. En: New dimensions in regional integration. De Melo, J. y Panagariya, A. Centre for Economic Policy Research. Cambridge.
- Founou-Tshuigoua, B. (1995): El Africa Subsahariana. La cuartomundización en crisis. En: La nueva organización capitalista mundial vista desde el Sur. Amín, S. y Gonzalez, P. Anthropos. Barcelona.
- Gakunu, P. (2000): ACP-EU Trade Relations in the 21st Century. SARIPS Conference: Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- Gibb, R. (1998): Southern África in transition: prospects and problems facing regional integration. Modern African Studies. United Kingdom.
- Grilli, E. (1997): Multilateralism and regionalism: a still difficult coexistence. En: Multilateralism and regionalism after the Uruguay Round. Faini, R. and Grilli E. MacMillan Press Ltd. London.
- Hartzenberg (2000a): Ministerial Conferences and new issues in the WTO. En: SADC-EU trade relations. Hartzenberg, T. Sapes Books. Harare.
- Hartzenberg (2000b): The "New Issues" in International Trade: An expanding WTO agenda. SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- Hess, R. (2000): Strategic options for SADC countries in preparation for the new WTO post Seattle initiatives. SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- Hettne B. (1999): Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation. En: Globalism and the New Regionalism. Hettne, B.; Inotai, A.; Sunkel, O. UNU / WIDER. MacMillan Press Ltd. London.
- Keet, D. (1999): Globalisation and regionalisation, contradictory tendencies? Counteractive tactics? or strategic possibilities? The Foundation for Global Dialogue. FDG Occasional Paper No.18.
- Keet, D. (2000): The implications and challenges of the WTO regime in relation to development co-operation and integration in Southern Africa. SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.

- Khor, M. (2000a): Repensando la liberalización y reformulando la OMC. Revista del Sur, enero/febrero. www.revistadelsur.org.uy.
- Khor, M. (2000b): Globalization and the South: Some Critical Issues. UNCTAD, Discussion Papers, No. 147. Geneva. www.unctad.org
- Krugman, P. (1993): Regionalism versus multilateralism: analytical notes. En : New dimensions in regional integration. De Melo, J. & Panagriya, A. Centre for Economic Policy Research. Cambridge University Press.
- McCarthy, C. (2000): Prerequisites for Effective Regional Trade. SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- Mkandawire, T. & Soludo, C. (1999): Our continent, our future. African perspectives on structural adjustment. Council for the Development of Social Science Research in Africa (CODESRIA). Africa World Press, Inc. Eritrea.
- Ninsin, K.A (2000): Globalisation and the future of Africa. AAPS. Occasional Paper Series, Vol.4, No.1. Harare.
- Odén B. (1999): New Regionalism in Southern Africa: Part of or Alternative to the Globalization of the World Economy? En: Globalism and the New Regionalism. Hettne, B.; Inotai, A.; Sunkel, O. UNU / WIDER. MacMillan Press Ltd. London.
- Page, S. et al. (1999): SADC-EU Trade Relations in a Post Lomé World. Overseas Development Institute. London.
- PNUD (1997): Informe sobre el desarrollo humano. New York.
- PNUD (1999): Informe sobre el desarrollo humano. New York.
- PNUD (2001): Informe sobre el desarrollo humano. New York.
- Radelet, S. (1997): Regional Integration and Cooperation in Sub-Saharan Africa: Are formal trade agreements the right strategy? United States Agency for International Development EAGER.
- Robson, P. (1996): The changing international economic system. En: Can South and Southern Africa become globally competitive economies? Maasdorp, G. MacMillan Press Ltd. Great Britain.
- Rodrik, D. (1999): The new global economy and developing countries. Making openness work. ODC Policy Essay No. 24.
- Rodrik, D. (2000): How far will international economic integration go? Journal of Economic Perspectives, Vol.14, No.1, Winter.
- Sutcliffe, R. (1998): 100 imágenes de un mundo desigual. Intermón. Barcelona.
- Tevera, D. (2000): WTO built in agenda and implementation issues. SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- Tsie, B. (2000): Globalization and regional integration in Southern Africa: Synergy or Rivalry? SARIPS Conference on Emerging Trade Relations in the 21st Century. Harare.
- UNCTAD (1997): Trade and Development Report. Geneva.
- UNCTAD (1998): Trade and Development Report. Geneva.
- UNCTAD (1999): Trade and Development Report. Geneva.
- UNCTAD (2001): World Investment Report. Geneva.
- Zabalo, P. (2000): La organización mundial de comercio, paradigma de la globalización neoliberal. Hegoa. Cuadernos de trabajo. Bilbao.